

Іщук С.О., д.е.н., проф.
 ДУ "Інститут регіональних досліджень
 ім. М.І. Долишнього НАН України"

ЕКСПОРТНА АКТИВНІСТЬ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Незважаючи на уповільнення промислового розвитку в Україні унаслідок впливу багатьох чинників (суспільно-політичних, монетарних та ін.), промисловість залишається провідним видом економічної діяльності. Так, частка промислової продукції в обсязі реалізації продукції (товарів, послуг) у 2016 році становила 31,4% (проти 31,1% у 2015-му і 2011-му). Однак, володіючи індустріальним потенціалом і водночас значними природно-сировинними ресурсами та людським капіталом, Україна займає лише 19-те місце серед держав-членів Європейського Союзу (ЄС) за обсягом випуску промисловості і 20-те – за обсягом ВДВ останньої, поступаючись лідеру – Німеччині – у понад 30 і майже у 44 рази відповідно [1].

Негативною тенденцією розвитку вітчизняної промисловості є поступова втрата нею позицій у товарному експорті. Так, частка промислових товарів у загальному експорті товарів та послуг з України упродовж 2011-2016 років знизилась на 16,2 в.п. – до 59,5% (рис. 1). Зокрема, у 2016 році зменшення значень цього показника у 15-ти областях призвели до його спаду на загальноукраїнському рівні на 1,4 в.п., порівняно з 2015-м.

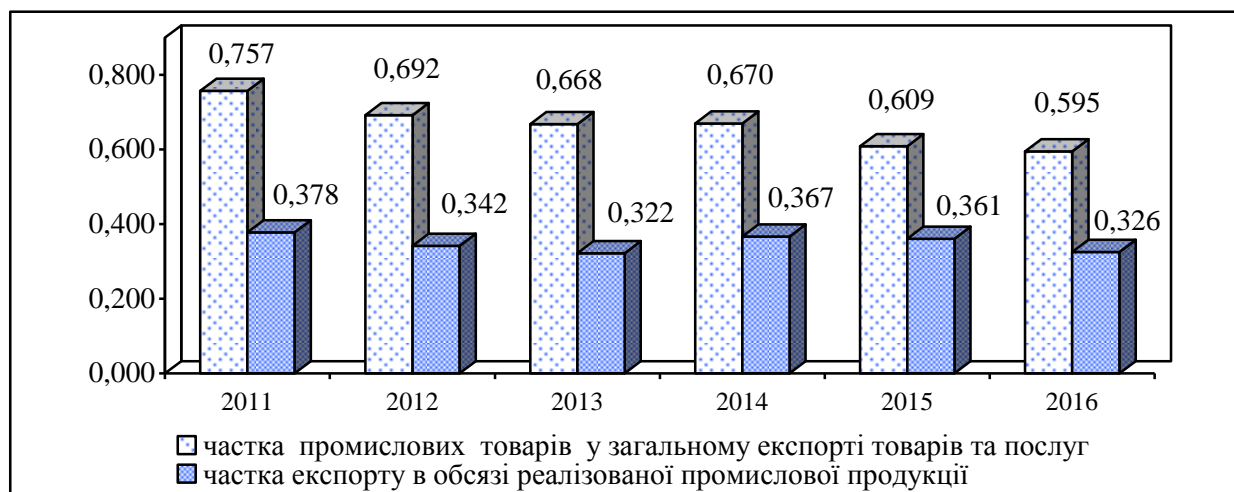

Рис. 1. Показники експортної активності промисловості України, частка одиниці

Частка експорту в обсязі реалізованої промислової продукції після суттєвого зниження у 2012-2013 роках, упродовж двох наступних років піднялась у середньому на 4,0 в.п., однак у 2016 році знову зменшилась майже до рівня 2013-го і склала 32,6% (проти 36,1% у 2015-му).

Незважаючи на загальне зниження в Україні у 2016 році експортної активності промисловості, у частині регіонів відбулося її зростання (табл. 1), а саме:

- нарощення обсягів експорту промислових товарів у 11-ти областях (проти 1-ї у 2015-му), а найбільше у Вінницькій – на 25,7% проти 12,7%. Як наслідок, частка цієї області в обсязі експорту промислових товарів зросла до 3,37% (проти 1,06% у 2011-му);

Таблиця 1

Показники експортної активності промисловості в областях України, %

Область	Частка промислових товарів у експорті товарів та послуг						Частка експорту в обсязі реалізованої промислової продукції					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	83,2	77,2	75,0	66,8	66,9	72,9	22,1	19,1	17,3	20,8	31,3	37,0
Волинська	80,4	83,0	75,2	79,1	79,4	79,9	41,5	37,7	37,8	51,2	61,0	57,8
Дніпропетровська	95,0	94,9	93,3	94,5	93,8	95,0	40,6	36,2	35,4	40,7	45,3	42,4
Донецька	96,0	93,8	94,4	93,5	89,4	86,7	50,9	45,8	44,6	55,7	41,7	41,3
Житомирська	90,7	87,3	85,5	77,3	79,3	74,1	26,7	24,7	26,9	35,4	31,9	29,5
Закарпатська	94,7	94,8	80,9	86,6	83,1	84,4	44,5	40,8	47,8	54,0	51,3	52,8
Запорізька	82,8	91,5	92,3	91,1	88,3	85,8	35,6	37,9	36,5	43,5	45,3	35,3
Івано-Франківська	87,7	88,2	74,1	71,6	71,2	53,7	29,7	24,5	14,5	18,7	18,7	23,1
Київська	68,2	62,2	58,6	58,7	55,2	52,0	25,8	21,2	17,5	23,1	27,5	24,7
Кіровоградська	82,9	85,6	90,2	86,1	71,8	69,0	25,2	28,2	43,9	42,8	29,6	31,8
Луганська	94,7	95,5	95,0	92,9	91,9	96,1	53,0	39,5	38,7	67,1	22,9	31,3
Львівська	85,7	82,4	73,1	70,2	66,5	67,6	28,7	29,5	28,5	36,2	39,1	39,9
Миколаївська	59,5	50,2	38,9	38,7	36,7	33,1	40,3	43,2	38,4	41,3	47,0	38,2
Одеська	46,1	50,8	42,7	40,6	39,2	33,9	36,4	42,9	34,5	40,0	41,9	33,9
Полтавська	83,9	92,8	91,6	85,3	82,7	81,8	31,2	31,7	28,0	25,9	24,9	21,3
Рівненська	80,3	80,2	79,3	79,2	81,2	76,1	26,9	30,2	22,1	25,7	26,4	21,7
Сумська	92,5	90,1	88,6	81,2	76,3	79,1	33,3	34,1	28,9	28,3	29,2	31,7
Тернопільська	86,0	70,4	61,4	57,0	57,2	57,0	21,1	18,2	25,6	29,8	30,8	33,1
Харківська	76,4	74,9	72,5	74,1	67,7	67,1	20,6	18,1	17,3	26,9	20,4	14,4
Херсонська	58,5	57,3	61,3	46,9	52,4	49,2	16,1	16,4	18,5	18,3	17,5	13,6
Хмельницька	66,7	65,5	68,5	58,0	46,3	54,3	15,1	15,8	16,5	22,9	21,4	19,2
Черкаська	78,5	76,6	72,9	64,2	60,6	57,6	23,3	19,5	15,1	13,0	12,4	12,5
Чернівецька	90,4	87,9	85,9	72,8	66,0	72,7	25,4	23,0	23,8	26,7	27,2	27,5
Чернігівська	95,6	64,0	63,9	58,1	45,7	30,9	21,3	14,5	15,7	22,7	20,2	17,7

Авторські розрахунки за даними Державної служби статистики України [2]

- збільшення частки експорту в обсязі реалізованої промислової продукції у 10-ти областях, із них найбільше у Луганській (на 8,4 в.п.) і Вінницькій (на 5,7 в.п.);

- зростання частки промислових товарів у загальному експорті товарів та послуг у 9-ти областях, із них найбільше у Хмельницькій (на 8,0 в.п.), Чернівецькій (на 6,7 в.п.) і Вінницькій (на 6,0 в.п.).

У 2016 році збільшилась експортна активність промисловості в областях Західного регіону (за винятком Івано-Франківської і Рівненської). Однак, сумарно частка цих 7-ми областей в обсязі експорту промислових товарів з України становила лише 16,51%. Основа експортного потенціалу вітчизняної промисловості (54,63%) формується у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій і Полтавській областях.

Після зниження темпів приросту експорту промислових товарів в Україні упродовж 2012-2015 років, із 2016-го почалося їх різке зростання (рис. 2). Значно вища амплітуда коливань значень цього показника, порівняно з індексом фізичного обсягу експорту, свідчить про високу залежність цін на продукцію вітчизняної промисловості від кон'юнктури на

зовнішніх товарних ринках. Це, своєю чергою, є наслідком сировинної орієнтації українського експорту промислових товарів.

Рис. 2. Динаміка показників експорту промислової продукції в Україні

Для подальшого збільшення експортної активності суб'єктів промислової діяльності потрібне удосконалення системи управління якістю промислової продукції та забезпечення міжнародної сертифікації підприємств. Своєю чергою, нарощення експортного потенціалу промисловості сприятиме покращенню стану платіжного балансу України. Однак для цього необхідно реалізувати комплекс заходів.

1. Здійснити диверсифікацію товарної структури експорту шляхом збільшення у ній кількості товарних груп. Це дозволить мінімізувати ризики, пов'язані зі скороченням надходжень від експорту у разі погіршення кон'юнктури на світових ринках продукції.

Для реалізації цього завдання необхідно сформувавти перелік (реєстр) стратегічних експортерів за такою схемою:

ТОВАРНА ГРУПА ⇒ КОНКРЕТНІ ТОВАРИ ⇒
ПІДПРИЄМСТВА-ВИРОБНИКИ.

До реєстру мають увійти ті промислові підприємства, які володіють вищим рівнем теперішніх (фактичних) або майбутніх (потенційних) конкурентних переваг (наявністю і високим ступенем ефективності використання потужностей та ресурсів), визначених за результатами об'єктивної комплексної оцінки конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників. Така оцінка повинна проводитись за допомогою відповідного програмного забезпечення (на основі попередньо погодженої методики). До розробки цього методичного інструментарію мають залучатись незалежні експерти – фахівці-практики і провідні вчені інституцій НАН України. У подальшому державна підтримка має пріоритетно надаватись тим експортерам, які увійдуть до сформованого реєстру (відповідно до запропонованого алгоритму).

2. Збалансувати структуру товарного експорту у розрізі країн-торгових партнерів України. У цій структурі не повинні домінувати частки окремих країн задля уникнення політичних і зовнішньоекономічних ризиків (негативний досвід – конфлікт із Російською Федерацією). З огляду на зайняту Україною нішу на ринку країн СНД і більшості країн ЄС, перспектива розширення географії зовнішньої торгівлі товарами має бути зорієнтована на зміцнення позицій на ринках Азії та Африки, а також глибше входження в ринки країн Північної і Південної Америки та Австралії. Для цього необхідно проводити постійний моніторинг кон'юнктури на світовому товарному ринку загалом і ринках окремих макрорегіонів, а також продовжувати політику активного налагодження зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема на рівні підприємств.

Список джерел:

1. Структура промислового сектора економіки України: порівняння із державами-членами ЄС і напрями оптимізації : наукове видання / [С.О. Іщук, Л.Й. Созанський]; НАН України. ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього Національної академії наук України"; [наук. ред. С.О. Іщук]. Львів, 2017. 84 с.

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.org.ua>